

INSTITUT ZA POVIJESNE ZNANOSTI
SVEUČILIŠTA U ZAGREBU
Odjel za arheologiju

PRILOZI

7.

PRILOZI		
VOL. 7	S 1 - 116 P	1990.

Zagreb 1990.

PRILOZI

VOL. 7

S

1- 116

1990.

P

Zagreb 1990.

IZDAVAČ - PUBLISHER

Odjel za arheologiju
Institut za povijesne znanosti Sveučilišta u Zagrebu
41 000 Zagreb, Krčka 1

ZA IZDAVAČA - EDITOR IN CHIEF

Željko Tomičić

REDAKCIONI ODBOR - EDITORIAL COMMITTEE

Marija Buzov (Zagreb), Remza Koščević (Zagreb), Goranka Lipovac (Zagreb),
Rajka Makjanić (Zagreb), Vesna Nenadić (Zagreb), Ivančica Pavišić (Zagreb),
Tajana Sekelj (Zagreb), Željko Tomičić (Zagreb).

IZDAVAČKI SAVJET - EDITORIAL ADVISORY BOARD

Dubravka Balen-Letunić (Zagreb), Marija Buzov (Zagreb), Ruža Bižić-Drechsler (Zagreb),
Branko Kirigin (Split), Remza Koščević (Zagreb), Zorko Marković (Koprivnica),
Kornelija Minichreiter (Osijek), Vesna Nenadić (Zagreb), Ivančica Pavišić (Zagreb),
Ante Rendić-Miočević (Zagreb), Duje Rendić-Miočević (Zagreb), Katica Simoni (Zagreb),
Mate Suić (Zagreb), Željko Tomičić (Zagreb), Branka Vikić-Belančić (Zagreb),
Ksenija Vinski-Gasparini (Zagreb), Zdenko Vinski (Zagreb).

TEHNIČKI UREDNIK - TECHNICAL EDITOR

Zdenko Zadravec

PRIJEVOD - TRANSLATION

Rajka Makjanić i Branka Šafer

TISAK - PRINTED BY

"Ognjen Prica" Virovitica

NAKLADA - CIRCULATION

600 primjeraka
Godišnjak - Annual

Svezak je tiskan sredstvima Republičke samoupravne interesne zajednice znanosti preko Komisije za izdavačku djelatnost.

SADRŽAJ – CONTENTS

IZVORNI ZNANSTVENI RADOVI – ORIGINAL SCIENTIFIC PAPERS

Ivančica Pavišić, Prilog poznavanja neolitika i eneolitika u Hrvatskom zagorju 5-12

Table (Plates): 1– 4

Vesna Nenadić, Pregled stanja istraživanja latenskodobnih lokaliteta u Slavoniji i Baranji 13-21

Table (Plates): 1

Remza Koščević, Olovni privjesci iz Siska 23-30

Table (Plates): 1– 3

Rajka Makjanić, Terra sigillata iz Orešca. Zbirka Vincek i Radijevac 31-44

Table (Plates): 1– 6

Marija Buzov, Prilog poznavanju osobnih imena sa mozaičkih natpisa u Jugoslaviji 45-64

Table (Plates): 1

Goranka Lipovac, Mitra - Mithra u svijetlu izvora 65-71

Tajana Sekelj, Ranosrednjovjekovni grobovi iz Osora 73-84

Table (Plates): 1– 8

Željko Tomičić, Tragom novijih istraživanja bjelobrdske kulture u slavonskom dijelu Podravine 85-106

Table (Plates): 1– 11

PRIKAZI 107-111

DIADORA, sv. 11, Zadar 1989. (*Marija Buzov*)

Dragoslav Srejšević - Anka Lalović, FELIX ROMULIANA, Galerijeva palata u Gamzigradu, Beograd 1989. (*Marija Buzov*)

"ZADAR – ISTRAŽIVANJE ANTIČKOG GRADA MRTVIH", izložba

"Zadar - istraživanja antičkog grada mrtvih". (*Marija Buzov*)

KRATICE 113-115

PRILOZI		
VOL. 7	S	1 - 116
	P	

1990.

Zagreb 1990.

1950

1951

1952

1953

1954

1955

1956

1957

1958

1959

1960

1961

1962

1963

1964

1965

Ivančica Pavišić

PRILOG POZNAVANJU NEOLITIKA I ENEOLITIKA U HRVATSKOM ZAGORJU

Izvorni znanstveni rad -
Prethistorijska arheologija

Original scientific paper -
Prehistorical archaeology -
UDK 903.014(497.13)"634"
Priljeno - Received 6.9.1990.

Ivančica Pavišić,
41000 Zagreb YU,
Institut za povijesne znanosti,
Odjel za arheologiju, Krčka 1

Mnogobrojni nalazi kamenog oruđa i oružja mahom su slučajni nalazi s područja Hrvatskog zagorja. U ovom radu ograničiti ćemo se na područje općina Klanjec, Pregrada, Zabok i Krapina s kojih su ranije prikupljeni brojni nalazi kamenih predmeta, danas pohranjeni u Arheološkom muzeju u Zagrebu. Iako se radi većinom o poznatoj tipologiji kamenih sjekira, uglavnom objavljenoj u znanstvenoj literaturi, smatrali smo korisnim dopuniti sliku ove regije novijim i do sada neobjavljenim nalazima s tog područja.

Hrvatsko zagorje, izdvojeno kao zasebna zemljopisna i povijesna cjelina unutar sjeverozapadne Hrvatske, omeđeno planinama Medvednicom na jugu i Ivančicom na sjeveru, odnosno rijekom Sutlom na zapadu predmetom je našeg užeg znanstvenog interesa u kojem se dotičemo skupine neolitičkih i eneolitičkih nalaza.

Raznoliki reljef, u kojem dominiraju valovi blagih brežuljaka i dolovi plodnih riječnih i potočkih dolina, dopunjuju tragovi čovjekove intervencije, njegovo kulturno - povijesno nasljeđe. Zahvaljujući otkrićima staništa neandertalnih hominida u Hušnjakovu kod Krapine (Gorjanović Kramberger 1913:1-54), odnosno sporadičnim tragovima antičkih nalazišta, kao i vidljivim ostacima srednjovjekovnih burgova, arheologija je u mogućnosti vrlo pouzdano odrediti vremenske okvire u kojima se manifestira život u tom dijelu Središnje Hrvatske. To poznavanje čovjekove objave života u prostoru nije na području Hrvatskog zagorja podjednako dobro. Na prostoru kojeg se u našem radu dotičemo ili točnije rečeno na području zagorskih općina Klanjec, Pregrada i Zabok, sačuvani su rijetki arheološki tragovi, koje čuvaju muzeji i zbirke, a podjednako rijetki su i prikazi arheološke građe u dosad objelodanjenoj znanstvenoj literaturi.

Arheološko istraživanje i upoznavanje Hrvatskog zagorja započelo je u drugoj polovici XIX. stoljeća. Tada je prikupljen i u zbirkama i depoima Arheološkog muzeja u Zagrebu pohranjen relativno bogat fundus nalaza. Taj fundus svakako je temeljem daljnjeg sustavnog rada na boljem upoznavanju ovog dijela Hrvatske, ali i polazištem svakog znanstvenog vrednovanja. Prva arheološka istraživanja na ovom području organizirao je početkom lipnja 1879. godine tadanji ravnatelj Arheološkog odjela

Narodnog muzeja u Zagrebu, Šime Ljubić. Tom je prigodom Ljubić dozvolom Kraljevske zemaljske vlade putovao Podravinom i Hrvatskim zagorjem (Ljubić 1880:110-120). Djelatnost Arheološkog odjela odvijala se uglavnom u okvirima samostalnih istraživanja koja su poprimila karakter sustavnih iskopavanja, poput onog polja sa žarama u Treščerovcu i Ozlju (Ljubić 1866:148-164), *terramara* u Budinšćini (Ljubić 1887:1-12). Znatno interes ljubitelja starina, bio je usmjeren na sakupljanje rijetkih predmeta prirodoslovnog karaktera ali i starog novca, osobito kamenih izrađevina s raznih lokaliteta na cijelom području Hrvatskog zagorja. Ljubić u svom Popisu spominje učitelja Josipa Kirina iz Bistre, učitelja Božića iz Zlatara, dr. Josipa Hrvojića iz Radoboja, Janka Goluba iz Mača, grofa Emanuila von Grafenrieda iz Male Gore kod Radoboja, Levin Horvat također iz Radoboja, te dr. Josipa Prelca, najzaslužnijeg darovatelja s područja Hrvatskog zagorja, koji je darovao Narodnom muzeju čak 44 kamena predmeta (Ljubić 1889:29-44). U Maloj Gori kod Radoboja nađeni su u to vrijeme i prvi prethistorijski tumuli, njih čak jedanaest, koje je pronašao geolog A. Marlota 1885. godine, a daljnja iskopavanja nastavio 1886. godine Emanuil von Grafenried (Ljubić 1886:118-120).

Odlukom Zemaljske vlade od 30. kolovoza 1910. g., ustrojeno je Zemaljsko povjerenstvo za čuvanje umjetnih i historičkih spomenika u kraljevini Hrvatskoj i Slavoniji, čime je pokrenuta djelatnost konzervatorske službe na terenu. Osnovni zadatak bio je invetiranje, istraživanje i čuvanje spomenika kulture, koje je Povjerenstvo provodilo u suradnji s Arheološkim odjelom Narodnog muzeja u Zagrebu i njegovim ravnateljem dr. Josipom

Brunšmidom (Szabo 1912:207-249). Od 1911. godine započela su sistematska istraživanja kotara Klanjec i Pregrada, koja je provodio konzervator Gjuro Szabo, tadanji tajnik Povjerenstva u suradnji sa arhitektom Martinom Pilarom a nastavljena slijedeće godine na području kotara Krapina i Zlatar (Szabo 1913-1914:103-157). Popisani su i objavljeni tada brojni pokretni i nepokretni spomenici iz prethistorijskog, antičkog i srednjovjekovnog razdoblja sve do XIII. stoljeća.

Jednu od najvažnijih arheoloških studija za područje općine Klanjec i Pregrada, na temelju vlastitih terenskih obilazaka, izradio je dr. Josip Klemenc, prikupivši dragocjene materijalne izvore pokretnih i nepokretnih nalaza s ovog područja i objavio ih u *Blatt Rogatec* (Klemenc 1939). Tako je oblikovan prvi registar arheoloških lokaliteta Hrvatskog zagorja s nizom dragocjenih topografskih podataka na priloženoj arheološkoj karti pa je i danas vodič u pronalazanju novih arheoloških nalazišta i pojedinačnih nalaza od prethistorijskog do historijskog razdoblja ove mikroregije.

Među pojedinačnim nalazima s raznih lokaliteta Hrvatskog zagorja, koji se čuvaju u zbirka i depoima Arheološkog muzeja u Zagrebu, ističe se velik broj kamenog oruđa i oružja s te mikroregije. Od ukupno 203 takva predmeta sa čak 53 lokaliteta, obrađen je tek jedan manji broj kamenog oruđa i oružja s područja Hrvatskog zagorja, koji se u Arheološkom muzeju vodi kao zbirka Nikole Pečornika (Balen Lentić 1981:5-16). Kako se već nekoliko godina na ovom području općina Klanjec i Pregrada provode sustavna istraživanja, kako prethistorijskih tako i srednjovjekovnih lokaliteta, smatramo korisnim objelodaniti kamene nalaze s lokaliteta koji još nisu publicirani (Pavišić 1988:5-23; Tomičić 1988:141-173).

Na taj način, nadamo se, dopuniti će se slika našeg poznavanja materijalne kulture jednog dijela prethistorijskog razdoblja u Hrvatskom zagorju.¹

Prema izboru objavljenih nalaza iz zbirke Pečornik i priloženoj karti rasprostiranja kamenih sjekira na području Hrvatskog zagorja, uočljiva je izrazita gustoća prostiranja na području općine Ivanec sa čak 32 nalaza, dok su nešto slabije zastupljene općine Zlatar sa šest lokaliteta, Varaždin sa pet i Novi Marof sa dva lokaliteta. Jedna takva karta rasprostiranja poklapa se donekle u osnovi s kartom rasprostiranja rudnih ležišta Hrvatskog zagorja, kojima ono doista i obiluje. Najveća koncentracija nalazišta kamenih sjekira grupirana je oko centralnih rudnih ležišta, kao što su Ivanec, Konjšćina, Budinšćina, Golubovec i ostali, dakle u središtu planinskog masiva Ivančice: Kuna gora (520 m), Desinička gora (505 m), Brezovica (531 m), Strahinčica (847 m) i Ivančica (1061 m), koje su građene od škrljevaca i eruptivnih stijena mezozojskih naslaga (Geografija 1974:63-68). Na raskršću uzdužnih puteva od Krapine do Ivanca, nastali su vjerojatno i ti najstariji radionički centri za izradu kamenog oruđa i oružja Hrvatskog zagorja, što još uvijek ne možemo tvrditi u nedostatku ostalih znanstvenih potvrda.

Ovdje se objavljuju nalazi sa osam lokaliteta i to: **Krapinska Podgora** (općina Krapina), **Mirkovec** (općina Zabok), **Klanjec** (općina Klanjec), **Topličica** (općina Zlatar), **Kraljev vrh** (Donja Stubica), **Stubica**

(općina Donja Stubica), **Brelekovno** (općina Zlatar) i **Bojačno** (općina Klanjec). Osim kamenog klina iz Bojačnog (T.IV. sl.1), svi ostali nalazi su oruđe i oružje s rupom za nasad. Načinjeni su od kamena serpentinita kao uglavnom i sve ostale vrste sjekira s ovog područja.

OPIS NALAZA:

1. **KRAPINSKA PODGORA**, opć. Krapina, inv. br. 6750.

Sjekira ovalno izduženog oblika, kvadratnog presjeka, s rupom za nasad na sredini. Oštrica vertikalno postavljena a na donjem kraju polukružno zaobljena. Sjekiru je pronašao Gašpar Hlevnjak iz Dolića a muzeju poklonio Stjepan Vukovinski, župnik iz Krapine 1916. godine.

D. 21,9; Š. 5,7; DB. 6,2; PR. 2,2 (T.I.sl.1)

2. **MIRKOVEC**, opć. Zabok, inv. br. 1690.

Sjekira s rupom za nasad od kamena serpentinita tamno zelene boje. Gornji dio je ravan a na donjem segmentu proširena oštrica. Presjek blago zaobljen. 1885. godine darovao Bernhard Moses iz Začretja kod Zaboka.

D. 23,1; Š. 6,4; DB. 6,7; PR. 2,0. (T.I. 2)

3. **KLANJEC**, opć. Klanjec, inv. br. 1687.

Oštećena sjekira od kamena serpentinita, u presjeku blago zaobljena. Gornji dio je vjerojatno bio zaravnjen a donji segmentno zaobljen. Sjekira je nađena u rijeci Sutli u blizini Klanjca. Darovao dr. D. Gorjanović Kramberger, ravnatelj Geološkog muzeja u Zagrebu 1895. godine.

D. 11,4; Š. 4,5; DB. 3,4; PR. 2,0. (T.II. 1)

4. **TOPLIČICA**, opć. Zlatar, inv. br. 1705.

Sjekira s rupom za nasad u gornjem zaobljenom dijelu. Oštrica ravna, kamen serpentinit. Dar Edvina Jungwūrta iz Zlatara.

D. 9,1; Š. 5,2; DB. 2,7; PR. 1,4. (T.II.2)

5. **KRALJEV VRH**, opć. Donja Stubica, inv. br. 1813.

Sjekira s rupom za nasad u sredini, metamorfna stijena, sivo zelenkaste boje. Oblikom je slična plosnatim, kladivastim sjekirama iz Kobilja i Dolge Vasi (Horvat Šavel 1979:81-96), a od njih se razlikuje po vrlo nepravilnom obliku. Sličan predmet iz zbirke Pečornik D. Balen označila je kao čekić, što je čini se prihvatljivo tumačenje od onoga o kladivastoj sjekiri (Balen Letunić 1981: 11, T.II.1). Darovao učitelj Božić iz Zlatara.

D.7,2; Š. 6,8; DB. 7,0; PR. 17,0. (T.II. 3).

6. STUBICA, opć. Donja Stubica, inv. br. 1811.

Sjekira s rupom na sredini, metamorfna stijena, sivo - smeđe boje. Gornji dio je zaravnjen a donji ima djelomično oštećeno, zaobljeno sječivo. Ovakve sjekire srcastog presjeka česte su u Hrvatskom zagorju, pa ih u samoj zbirci Pečornik ima nekoliko primjeraka. (Balen Letunić 1979: 11, T.II.9, 13, 14 i T.III.4). Darovao dr. J. Prelec.

D. 9,2; Š. 6,4; DB. 5,7; PR. 2,7)

7. BRLEKOVO, opć. Zlatar, inv. br. 11671.

Duguljasta sjekira s rupom na sredini, skoro pravilnog kružnog presjeka. Gornji dio malo oštećen a sječivo blago zaobljeno, kamen serpentinit, sivo zelenkaste boje.

D. 12,1; Š. 5,4; DB. 5,2; PR. 1,8. (T.III. 2).

8. BOJAČNO, opć. Klanjec, inv. br. 11.

Kameni klin trapezoidnog oblika, ovalnog presjeka sličan onome iz Varaždinskih Toplica i Višnjice. (Balen Letunić 1981:T.I. 7-9).

D. 5,3; Š. 3,9; DB. 1,1. (T.IV. 1).

D.Balen napominje da se trapezoidne kamene sjekire manjih dimenzija i kalupasti klinovi - dljeta javljaju u stupnju I - B sopotske kulture, ali naš primjerak ne bi se mogao datirati tako visoko jer je nađen u kulturnom sloju gradine Špičak u Bojačnom s keramičkim nalazima kasnog brončanog doba (Pavišić 1988:9).

Kako je već spomenuto, svi su ovdje publicirani predmeti slučajni nalazi, pa je time i njihovo preciznije datiranje otežano. S takvim problemom susretao se niz stručnjaka, obrađujući pojedinačne nalaze za koje se, istini za volju, može odrediti okvirna datacija, ali se ona ne bazira na pouzdanim stratigrafskim podacima. Budući da se u ovom radu opisuju poimence artefakti koji imaju jasne tipološke značajke, smatramo da je njihovo datiranje na temelju tih podataka za sada sasvim dostatno.

POPIS TABLI:

T.I,1 Krapinska Podgora, 2 Mirkovec. Crtež: A. FORTUNA

T.II,1 Klanjec; 2 Topličica; 3 Kraljev vrh. Crtež: A. FORTUNA

T.III,1 Stubica; 2 Brlekovo. Crtež: A. FORTUNA

T.IV Bojačno. Crtež: A. FORTUNA

OZNAKE:

D - dužina
Š - širina
DB - debljina
PR - presjek

BILJEŠKA:

1. Na ovom mjestu najsrdačnije se zahvaljujem D. Balen Letunić kao i upravi Arheološkog muzeja u Zagrebu na susretljivosti u objavljivanju priložene građe.

LITERATURA:

BALEN LETUNIĆ, D., 1981, "Kameno oruđe i oružje s područja Hrvatskog zagorja - zbirka Pečornik", *GGMV* 6:5-16

GEOGRAFIJA, 1974, *Geografija SR Hrvatske* 2, Središnja Hrvatska, Zagreb: 63-68

GORJANOVIĆ KRAMBERGER, D., 1913, "Život i kultura diluvijalnog čovjeka iz Krapine u Hrvatskoj", *Djela JAZU* 23:1-54

HORVAT ŠAVEL, I., 1979, "Kamnite sjekire iz Prekmurja", *Poročilo* XII:81-96

LJUBIĆ, Š., 1879, "Arheološke crtice po njezovih predjelih Podravine i Zagorja godine 1879", *ViestHrvArk*:110-120

LJUBIĆ, Š., 1886, "O napretku arheološke znanosti u našoj hrvatskoj zemlji", *RadJAZU* LXX:148-164

LJUBIĆ, Š., 1887, "Terramara u Hrvatskoj", *ViestHrvArk*:1-12

LJUBIĆ, Š., 1889, *Popis arheološkog odjela Narodnoga zemaljskog muzeja u Zagrebu I.,1*, Zagreb:29-44.

KLEMENC, J., 1939, *Blatt Rogatec, Archaeologische Karte von Jugoslawien*, Zagreb.

PAVIŠIĆ, I., 1988, "Rezultati probnih iskopavanja na prehistorijskoj gradini Špičak u Bojačnom", *Prilozi* (1988-1987)3-4:5-23.

SZABO, Gj., 1912, "Izveštaj o radu zemaljskog povjerenstva za čuvanje umjetnih i historičkih spomenika u kraljevini Hrvatskoj i Slavoniji u godini 1911", *VHAD* XII:207-249.

SZABO, Gj., 1913-1914, "Spomenici kotara Krapina i Zlatar", *VHAD* XIII:103-157.

TOMIČIĆ, Ž., 1988, "Novija ranosrednjovjekovna istraživanja Odjela za arheologiju", *Prilozi* (1988-1987)3-4:141-173.

SUMMARY

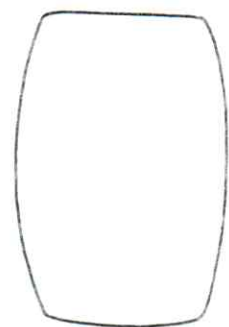
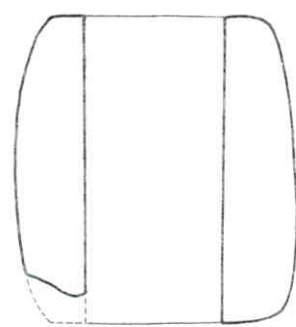
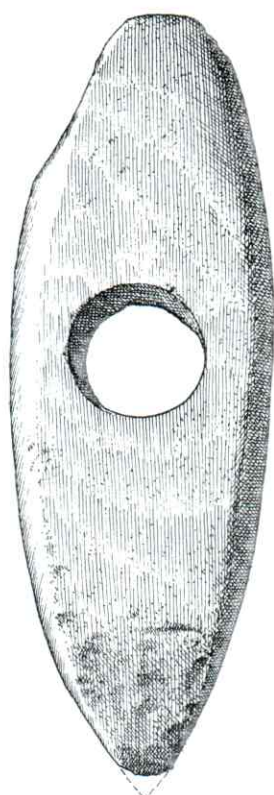
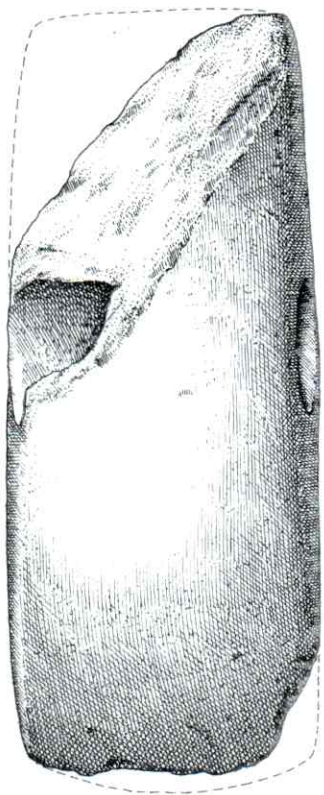
A CONTRIBUTION TO THE STUDY OF NEOLITHIC AND ENEOLITHIC IN HRVATSKO ZAGORJE

Numerous findings of stone tools and weapons have been accidental finds from the area of Hrvatsko zagorje. This survey has been limited to the region of the county districts Klanjec, Pregrada, Zabok and Krapina, as these were areas from which many finds of stone artefacts were previously assembled, and which are given in charge to the Archaeological museum in Zagreb. Although it is a question of the well-known typology of stone axes, which was published in scientific literature before, we have considered it useful to complete the picture of this region with new and not yet published findings from this area.

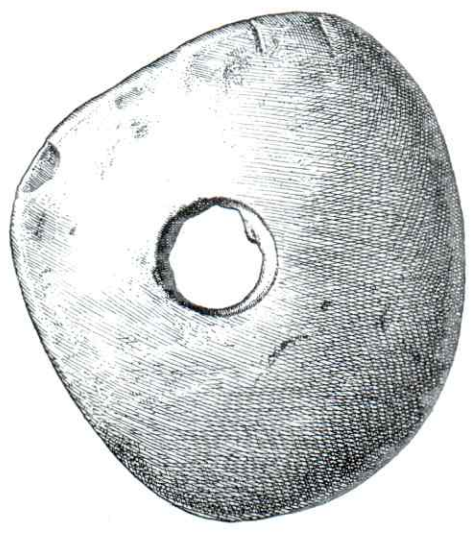
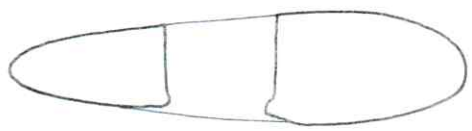
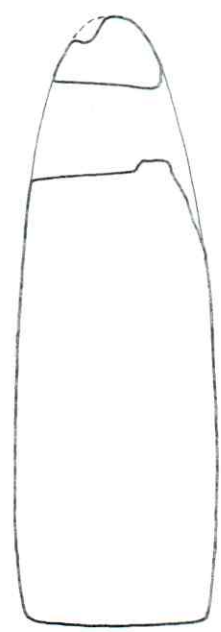
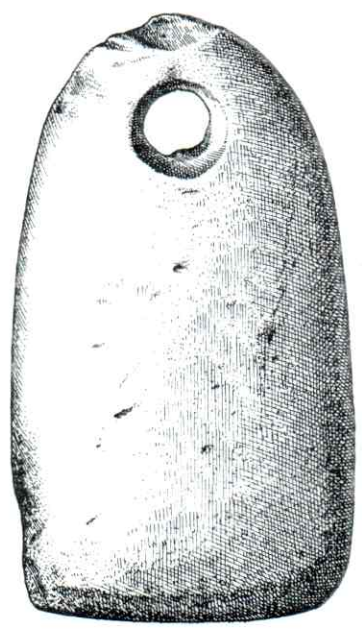
According to the choice of published findings from the Pečornik collection and to the annexed map of the locations where the stone axes were found in the area of Hrvatsko zagorje, a significant density has been observed

in the area of the county districts of Ivanec, with as many as thirty-two locations, while the county districts of Zlatar, Varaždin and Novi Marof have been less represented, with six, five and two locations. A map of locations where the stone axes were found partially corresponds to a map of the locations of rich mineral deposits in Hrvatsko zagorje. The highest concentration of the sites where the stone axes were found is grouped around the central mineral deposits as Ivanec, Konjšćina, Budinščina, Golubovec and some other places, that is, in the heart of the mountain range Ivančica, which was built of slate and igneous rocks of Mesozoic layers (sediments). It seems possible that these oldest workshops producing stone tools and weapons in Hrvatsko zagorje were developed at the crossroad of the longitudinal ways leading from Krapina to Ivanec, but we do not yet possess enough scientific evidence to confirm this hypothesis.

T. 3

1

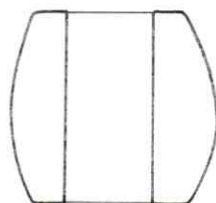
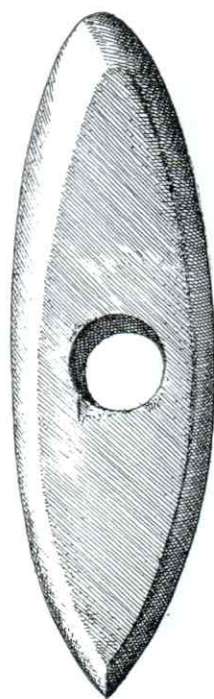
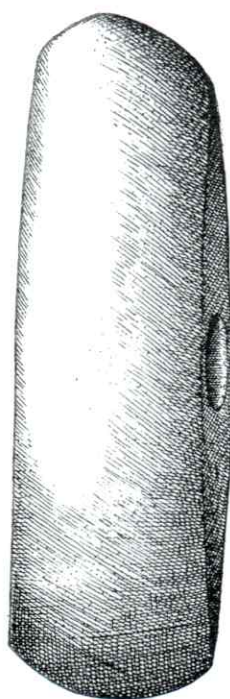
1

2

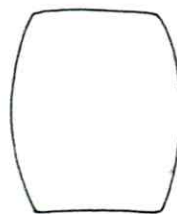
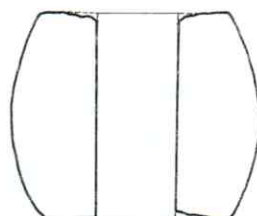
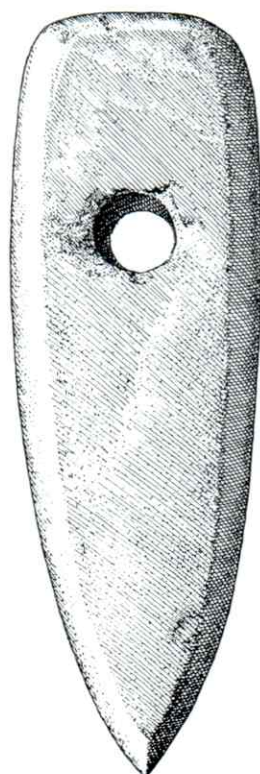
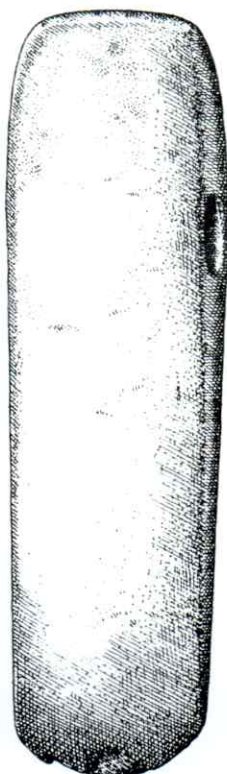

L. Pavišić

T. 4

1

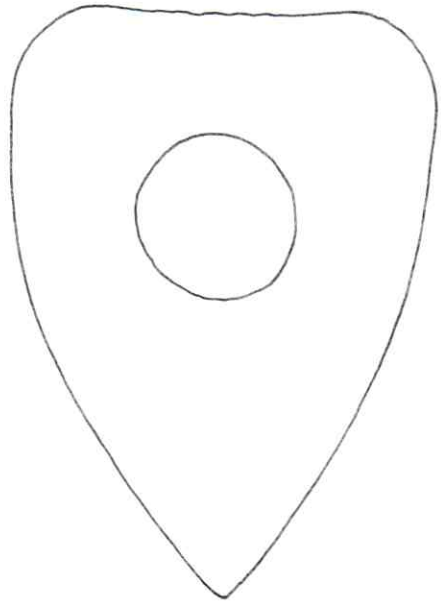
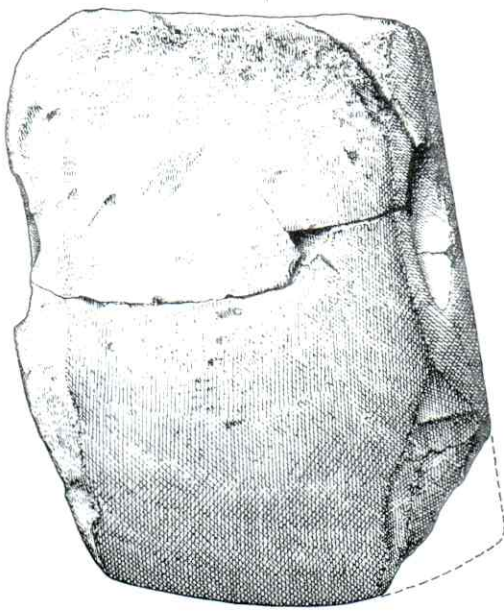

2

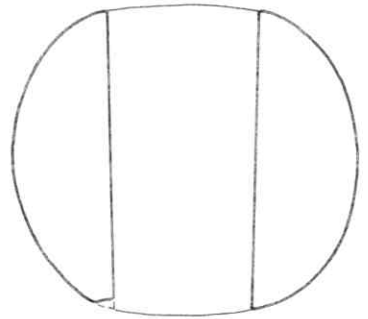
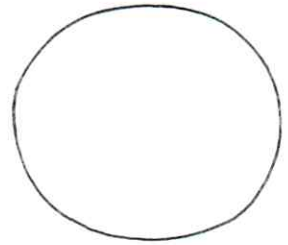
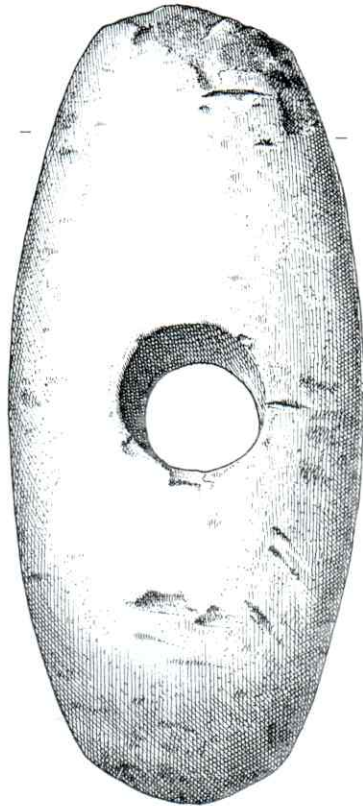
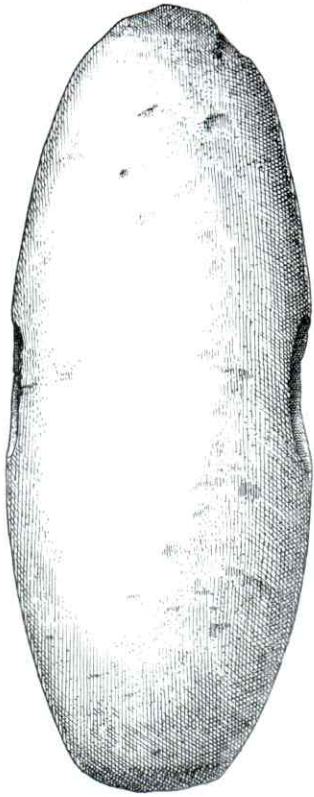

Antonić

T. 3

1

2

B. Pavišić

T. 4

